

Instrukcja metodyczna monitoringu przydatności hal jako siedlisk żerowiskowych ptaków

Opracowanie: Rafał Bobrek i Tomasz Wilk (wersja 1, luty 2018)

Cel liczeń

Zbadanie wpływu wypasu owiec na zachowania żerowiskowe awifauny górskich pastwisk.

Gatunki liczone na powierzchni:

- wszystkie gatunki ptaków

Metoda liczeń

Liczenia punktowe o ustalonym zasięgu i czasie trwania. Rejestracja zachowań ptaków.

Liczba kontroli

4

Terminy kontroli i warunki pogodowe

Kolejne kontrole należy przeprowadzić w następujących terminach:

1. 10–25 maja
2. 25 maja – 10 czerwca
3. 10–25 czerwca
4. 25 czerwca – 10 lipca

Minimalny odstęp pomiędzy kolejnymi kontrolami wynosi 10 dni. Kontrole należy przeprowadzać w dni kiedy warunki pogodowe nie obniżają istotnie wykrywalności ptaków, a więc unikać należy opadów i silnego wiatru.

Pora prowadzenia kontroli

Kontrole wykonywać można przez cały dzień – od wschodu słońca do godziny 18:00, jednak preferowane są godziny poranne (od wschodu słońca do 11:00).

Przygotowania przed kontrolą

Z powierzchni należy zapoznać się przy pomocy map oraz portali GIS-owych (Geoportal, GoogleEarth). Do odbiornika GPS należy wprowadzić granice badanej powierzchni (dostarczone przez organizatora prac) i ewentualnie punkty orientacyjne, co ułatwi przemieszczanie się po powierzchni.

Przebieg kontroli – wyznaczenie punktów

Kontrola terenowa polega na wykonaniu liczeń ptaków w punktach położonych na polanie objętej wypasem owiec. Punkty będą przypisane do dwóch grup – [A] położonych w pobliżu stada owiec (100 m od niego) i [B] położonych w znacznej odległości od niego (co najmniej 300 m od niego, a jeśli w takiej odległości nie da się ich wyznaczyć, to przyjąć próg co najmniej 200 m). Z uwagi na przemieszczanie się owiec, lokalizacje punktów będą zmieniać się na każdej kontroli, a ustalenie ich

będzie należało do obowiązków obserwatora. Po dotarciu do powierzchni należy zlokalizować stado owiec a następnie ustalić położenie punktów. Liczba punktów w których wykonuje się liczenie ptaków nie jest stała i zależy od wielkości i położenia stada owiec oraz jego relacji w stosunku do granic powierzchni. Należy dążyć do umiejscowienia jak największej liczby punktów w pobliżu owiec [A], kierując się następującymi zasadami:

1. punkt z którego wykonywane jest liczenie znajduje się ok. 100 m od granicy stada owiec (ale owce nie przebywają na obszarze objętym liczeniem ptaków – dopuszcza się obecność jedynie pojedynczych sztuk w obrębie promienia 100 m) Jeśli stado jest akurat przepędzane i szybko się przemieszcza, należy poczekać aż się zatrzyma i wtedy wybrać lokalizację punktu;
2. kolejne punkty leżą o odległości nie mniejszej niż 200 m od siebie (obszary objęte liczeniem z dwóch sąsiednich punktów nie nakładają się).

Przypuszczalnie na powierzchni uda się umiejscowić co najmniej dwa punkty z grupy [A], a optymalnie należy wskazać 3–4 takie punkty. Punktów z grupy [B] należy utworzyć przynajmniej tyle, ile punktów z grupy [A], przy czym należy kierować się analogicznymi zasadami ich rozmieszczania, za wyjątkiem zasady 1., gdyż punkty z tej grupy muszą być umieszczone w odległości co najmniej 300 m (wyjątkowo 200 m) od granicy stada owiec. Przy wyborze punktów z grupy [B], należy starać się dobierać je w ten sposób, aby obszar wokół punktu o promieniu 100 m obejmował w miarę możliwości tylko tereny otwarte (a więc należy się starać sytuować punkty w odległości co najmniej 100 m od granicy polan z lasem). Dla każdego punktu, zarówno [A] jak i [B] podczas każdej kontroli należy określić powierzchnię terenów otwartych (nieleśnych) objętych liczeniem. Wartość tę należy podać jako udział procentowy terenów otwartych w powierzchni koła o promieniu 100 m, przyjmując że obserwator stoi w centrum tego koła.

Może się zdarzyć, że podczas wykonywania kontroli na polanie nie będzie owiec. W takiej sytuacji, obserwator wykonuje liczenie ptaków na co najmniej 4 wybranych przez siebie punktach z grupy [B].

Przebieg kontroli – liczenie ptaków

Po przybyciu do punktu (zarówno [A] jak i [B]) i odczekaniu 5 minut, należy wykonać **10-minutowe liczenie ptaków obecnych w promieniu 100 m od obserwatora**. Notować należy wszystkie ptaki wykryte wzrokowo lub słuchowo, oddzielnie zapisując liczbę osobników każdego gatunku. Nie należy notować jednak ptaków przelatujących, nie związanych z obszarem liczeń. Każdego osobnika należy wliczyć tylko raz. Stwierdzenia należy notować na formularzach udostępnionych przez organizatora. By zniwelować wpływ pory dnia na wyniki, w kolejnych kontrolach należy naprzemiennie rozpoczynać liczenie od punktów [A] i [B]. Podczas kontroli należy zanotować przybliżoną liczbę owiec i psów pasterskich obecnych na badanej powierzchni.

Przebieg kontroli – notowanie zachowania ptaków

Po zakończeniu 10-minutowego liczenia ptaków, w punktach [A] (i tylko w nich!) należy **dodatkowo przeprowadzić 20-minutową obserwację zachowań ptaków** w relacji do owiec obecnych na pastwisku. Obserwator może na początku tego 20-min. liczenia nieco zmodyfikować lokalizację punktu obserwacji, aby zapewnić sobie dobry widok na stado owiec, w szczególności jeśli podczas 10-min. liczenia punktowego owce oddaliły się. Obserwator notuje wszelkie **zachowania** ptaków

przebywających w promieniu 100 m od niego, które mają związek z obecnością owiec, a także psów pasterskich i bacy/juhasów. Szczególną uwagę należy zwrócić na zachowania żerowiskowe ptaków, notując co 5 minut minimalną odległość poszczególnych ptaków od najbliższej owcy, a także takie informacje jak fakt żerowania na owadach wypłaszanych przez przemieszczające się owce, przepłaszanie ptaków przez owce lub psy pasterskie, dystans ucieczki ptaków przed owcami, żerowanie ptaków na roślinności świeżo spasanej przez owce, czatowanie ptaków szponiastych w pobliżu stada owiec itp. Do zapisu tych obserwacji przewidziano oddzielny formularz terenowy.

Analiza i podsumowanie wyników

Po wykonaniu kontroli obserwator wpisuje wyniki do formularza obserwacji, udostępnionego online przez organizatora na wskazanej stronie internetowej.

Informacje dodatkowe

Konieczne wyposażenie obserwatora:

- lornetka,
- naładowany telefon komórkowy,
- odbiornik GPS z wprowadzonymi granicami badanej powierzchni
- zapas baterii (do wszystkich urządzeń!),
- instrukcja metodyczna i formularze terenowe,
- zapas przyborów do pisanie,
- odpowiednie obuwie i odzież,
- prowiant.

Bezpieczeństwo

Prosimy zachować szczególną ostrożność i zadbać o własne bezpieczeństwo, wykonując prace terenowe w górach. Pracując w wysoko położonych, odsłoniętych partiach gór należy zwrócić szczególną uwagę na kwestie bezpieczeństwa pracy!

Produkt liczeń i formularze do odesłania

„Produktem” liczeń na pojedynczej powierzchni są:

- formularz terenowy do liczenia ptaków
- formularz terenowych do rejestrowania zachowań ptaków w punktach [A]
- elektroniczny formularz obserwacji na stronie internetowej
- raport z wyników przeprowadzonych liczeń

Proszę wykonać czytelne kserokopie (lub np. skany) formularzy terenowych, a ich oryginały odesłać po zakończeniu liczeń wraz z raportem w nieprzekraczalnym terminie do 30 lipca na adres Małopolskiego Biura OTOP, ul. Zybkiewicza 10/1a, 31-029 Kraków.

OGÓLNOPOLSKIE
TOWARZYSTWO
OCHRONY PTAKÓW

Załącznik I

Kody gatunkowe

Oznaczenia przyjęto za: Jakubiec Z. 2003. Skróty łacińskich nazw ptaków oraz niektóre oznaczenia wykorzystywane w badaniach terenowych. Notatki Ornitológiczne 44 (2): 121-126, Instrukcja MPPL, zmienione.

Accipiter gentilis	ACG	Cuculus canorus	CU	Nycticorax nycticorax	NX
Accipiter nisus	ACN	Cyanistes caeruleus	PE	Oenanthe oenanthe	OE
Acrocephalus arundinaceus	XA	Cygnus columbianus	CYU	Oriolus oriolus	OR
Acrocephalus dumetorum	XM	Cygnus cygnus	CYC	Otis tarda	OT
Acrocephalus paludicola	XD	Cygnus olor	CYO	Otus scops	OS
Acrocephalus palustris	XT	Delichon urbicum	D	Pandion haliaetus	PHA
Acrocephalus schoenobaenus	XB	Dendrocoptes leucotos	DL	Panurus biarmicus	PB
Acrocephalus scirpaceus	XS	Dendrocoptes major	DA	Parus major	PJ
Actitis hypoleucos	TRH	Dendrocoptes medius	DE	Passer domesticus	PD
Aegithalos caudatus	AE	Dendrocoptes minor	DI	Passer montanus	P
Aegolius funereus	AFU	Dendrocoptes syriacus	DS	Perdix perdix	PX
Alauda arvensis	A	Dryocopus martius	DM	Periparus ater	PA
Alcedo atthis	AL	Egretta alba	EA	Pernis apivorus	PEA
Anas acuta	ANA	Egretta garzetta	EG	Phalacrocorax carbo	PCA
Anas clypeata	ANL	Emberiza calandra	EC	Phasianus colchicus	PF
Anas crecca	ANC	Emberiza citrinella	EI	Philomachus pugnax	PH
Anas penelope	AN E	Emberiza hortulana	EH	Phoenicurus ochruros	PO
Anas platyrhynchos	ANP	Emberiza schoeniclus	ES	Phoenicurus phoenicurus	PP
Anas querquedula	ANQ	Eremophila alpestris	EL	Phylloscopus sibilatrix	KC
Anas strepera	ANR	Erethacus rubecula	E	Phylloscopus collybita	KS
Anser albifrons	ASA	Falco cherrug	FAC	Phylloscopus sibilatrix	KS
Anser anser	ASS	Falco columbarius	FAL	Phylloscopus trochiloides	KD
Anser erythropus	ASE	Falco naumanni	FAN	Phylloscopus trochilus	KT
Anser fabalis	ASF	Falco peregrinus	FAP	Pica pica	PIP
Anthus campestris	AC	Falco subbuteo	FAS	Picoides tridactylus	PT
Anthus pratensis	AP	Falco tinnunculus	FAT	Picus canus	PU
Anthus spinoletta	AS	Falco vespertinus	FAT	Picus viridis	PV
Anthus trivialis	AT	Ficedula albicollis	FAC	Plectrophenax nivalis	PXV
Apus apus	AA	Ficedula hypoleuca	FI	Pluvialis apricaria	PVA
Aquila chrysaetos	AQR	Fringilla parva	FP	Pluvialis squatarola	PV
Aquila clanga	AQC	Fringilla coelebs	Z	Podiceps auritus	POA
Aquila pennata	HP	Fringilla montifringilla	FJ	Podiceps cristatus	POC
Aquila pomarina	AQP	Fulica atra	FU	Podiceps grisegena	POG
Ardea cinerea	AR	Galerida cristata	GT	Podiceps nigricollis	PON
Ardea purpurea	AU	Gallinago gallinago	GG	Poecile montanus	PN
Arenaria interpres	ARI	Gallinago media	GM	Poecile palustris	PL
Asio flammeus	AF	Gallinula chloropus	GH	Porzana parva	PZA
Asio otus	AO	Garrulus glandarius	GA	Porzana porzana	PZO
Athene noctua	AN	Gavia arctica	GC	Porzana pusilla	PZL
Aythya ferina	AYF	Gavia stellata	GS	Prunella collaris	PK
Aythya fuligula	AYU	Glaucidium passerinum	GP	Prunella modularis	PM
Aythya marila	AYM	Grus grus	GR	Pyrhula pyrrhula	PY
Aythya nyroca	AYN	Haematopus ostralegus	HO	Rallus aquaticus	RA
Bombicilla garrulus	BG	Haliaeetus albicilla	HA	Recurvirostra avosetta	RT
Bonasa bonasia	TB	Himantopus himantopus	HH	Regulus ignicapilla	RI
Botaurus stellaris	BS	Hippoboscus icterina	HI	Regulus regulus	RR
Bubo bubo	BB	Hirundo rustica	H	Remiz pendulinus	RP
Bucephala clangula	BC	Hydrocoloeus minutus	LAM	Riparia riparia	R
Burhinus oedipnemos	BO	Ixobrychus minutus	IM	Saxicola rubetra	SR
Buteo buteo	B	Jynx torquilla	J	Saxicola rubicola	SQ
Buteo lagopus	BL	Lanius collurio	LC	Scolopax rusticola	SL
Calidris alba	CAB	Lanius excubitor	LE	Serinus serinus	SS
Calidris alpina	CAA	Lanius minor	LM	Sitta europaea	SE
Calidris canutus	CAC	Lanius senator	LS	Somateria mollissima	SOM
Calidris ferruginea	CAF	Larus argentatus	LAA	Stercorarius parasiticus	SRP
Calidris minuta	CAM	Larus cachinnans	LAN	Sterna hirundo	STH
Calidris temminckii	CAT	Larus canus	LAC	Sterna paradisaea	STP
Caprimulgus europaeus	CME	Larus fuscus	LAF	Sterna sandvicensis	STS
Carduelis cannabina	AB	Larus hyperboreus	LAH	Sterna albifrons	STA
Carduelis carduelis	CC	Larus marinus	LAS	Streptopelia decaocto	SD
Carduelis chionis	C	Larus melanocephalus	LAE	Streptopelia turtur	ST
Carduelis flammea	CM	Larus ridibundus	LAR	Strix aluco	SXA
Carduelis flavirostris	CV	Limicola falcinellus	LMF	Strix uralensis	SXU
Carduelis spinus	CS	Limosa lapponica	LP	Sturnus vulgaris	S
Carpodacus erythrinus	CE	Limosa limosa	LI	Sylvia atricapilla	SA
Certhia brachydactyla	CB	Locustella fluviatilis	LF	Sylvia borin	SB
Certhia familiaris	CF	Locustella luscinioides	LL	Sylvia communis	SC
Charadrius alexandrinus	CA	Locustella naevia	LN	Sylvia curruca	SU
Charadrius dubius	CD	Lophophanes cristatus	PC	Sylvia nisoria	SN
Charadrius hiaticula	CH	Loxia curvirostra	LOC	Tachybaptus ruficollis	TOR
Charadrius morinellus	CL	Loxia pytyopsittacus	LOP	Tadorna tadorna	TT
Chlidonias hybrida	CHH	Lullula arborea	L	Tetrao tetrix	TX
Chlidonias leucopterus	CHL	Luscinia luscinia	LUL	Tetrao urogallus	TU
Chlidonias niger	CHN	Luscinia megarhynchos	LUM	Tichodroma muraria	TR
Ciconia ciconia	CCC	Luscinia svecica	LUS	Tringa erythropus	TRE
Ciconia nigra	CCN	Lymnocyttus minimus	LYM	Tringa glareola	TRG
Cinclus cinclus	CI	Melanitta fusca	MTF	Tringa nebularia	TRN
Circus aeruginosus	CIG	Melanitta nigra	MTN	Tringa ochropus	TRO
Circus cyaneus	CIC	Mergellus albellus	MEA	Tringa stagnatilis	TRS
Circus macrourus	CIM	Mergus merganser	MEM	Tringa totanus	TRT
Circus pygargus	CIP	Merops apiaster	MES	Troglodytes troglodytes	T
Clangula hyemalis	CLH	Milvus migrans	MR	Turdus iliacus	TI
Coccothraustes coccothraustes	CT	Milvus milvus	MM	Turdus merula	TM
Columba livia forma urbana	G	Monticola saxatilis	MO	Turdus philomelos	TF
Columba oenas	CO	Motacilla alba	MA	Turdus pilaris	TP
Columba palumbus	CP	Motacilla cinerea	MC	Turdus torquatus	TQ
Coracias garrulus	CG	Motacilla citreola	MT	Turdus viscivorus	TV
Corvus corax	COX	Motacilla flava	MF	Tyto alba	TA
Corvus cornix	COC	Muscicapa striata	M	Upupa epops	U
Corvus corone	COO	Netta rufina	NR	Vanellus vanellus	V
Corvus frugilegus	COF	Nucifraga caryocatactes	NC		
Corvus monedula	COM	Numenius arquata	NA		
Coturnix coturnix	CR	Numenius phaeopus	NP		
Crex crex	CX				